

Marian Papahagi

SCRIERI

3

Fragmente despre critică

Interpretări pe teme date

Rațiuni de a fi

Ediție îngrijită de Adrian Papahagi

Colecția *Distinguo*

Spandugino

Director: Lavinia Spandonide
Director editorial: Paul Marinescu
Redactor: Maria Hulber
Revizie: Dorel Bucur
Tehnoredactor: Constantin Niță

Tipărit la NeoProTip

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PAPAHAGI, MARIAN

Scieri / Marian Papahagi. - București : Editura Spandugino, 2024-
4 vol.

ISBN 978-630-6543-54-0

**Vol. 3 : Fragmente despre critică ; Interpretări pe teme date ;
Rațiuni de a fi** / ed. îngrijită de Adrian Papahagi. - 2025.

- ISBN 978-630-6543-81-6

I. Papahagi, Adrian (ed.)

821.135.1.09

Copyright © Spandugino, 2025

Toate drepturile rezervate Editurii Spandugino.

Editura Spandugino

Strada Docenților, nr. 18, sector 1, București

Comenzi telefonice: 0040 737 730 700

Comenzi prin e-mail: office@edituraspandugino.ro

Comenzi online: www.edituraspandugino.ro

Notă asupra ediției

Fragmente despre critică (Cluj, Editura Dacia, 1994) și *Interpretări pe teme date* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995) sunt ultimele volume de autor publicate de Marian Papahagi în timpul vieții.

Cele două cărți reunesc cu precădere articole publicate în presa literară înainte de 1989 și formează astfel, alături de *Cumpănă și semn* (București, Editura Cartea Românească, 1991; *Scrieri 2* în seria de față), „un triptic dedicat observării sistematice a literaturii române contemporane”, după cum consideră autorul într-o notă premergătoare.

Între decembrie 1989 și moartea sa prematură, survenită la Roma în 18 ianuarie 1999, Marian Papahagi s-a investit cu pasiune în reformarea școlii românești și în reprezentarea culturii române peste hotare. A fost prorector al Universității „Babeș-Bolyai”, secretar de stat pentru învățământul superior, director la Accademia di Romania din Roma, pe care a reușit să o redea menirii sale de școală. A creat o editură, o catedră de italiană, a informatizat Facultatea de Litere din Cluj și a fost unul dintre pionierii a ceea ce azi numim *digital humanities*. A conferențiat

frecvent în Europa și a stabilit numeroase acorduri de colaborare academică. A publicat studii savante de italianistică, romanistică și românilistică, a lucrat la *Dicționarul scriitorilor români* și a tradus intens din italiană, franceză și portugheză.

Despre această activitate frenetică, în singurul deceniu de libertate care i-a fost îngăduit, dă seama volumul *Rațiuni de a fi* (București, Editura Atlas, 1999), alcătuit de mine după moartea tatălui meu. Sunt reunite aici texte programatice și interviuri acordate în anii 1990–1998.

Prezenta ediție preia corecturile autografe din exemplarele noastre de lucru și operează tacit îndreptările stilistice, tipografice și ortografice care s-au impus.

Adrian Papahagi

Cuprins

FRAGMENTE DESPRE CRITICĂ

Notă	17
Câteva profiluri	19
Teme pentru o recuperare deplină.	21
I. Negoïtescu sub semnul contrastelor ireductibile.	28
Vocația sistemului și angajarea „personală” a criticului.	37
Zilele și cărțile criticului.	43
„O anume necesitate a spiritului”	51
Imaginația critică	60
Teorie și critică.	71
Literatură, filosofie, filologie	73
Între literatură și filosofie	77
Hermeneutica ideii de literatură	83
O teorie comparată a literaturii.	100
Despre poezie: ce este, de câte feluri este.	113
Orele franceze ale criticului	128
Prolegomene la orice viitoare poietică	137
Tipologii poetice și intuiție critică	148
Spre o „gramatică” a poeziei	154

Cuprins

Interpretare și judecată	163
Istoria literară între „ordine” și „aventură”	165
Orizontul traducerii și orizonturile criticii	172
Cronica edițiilor și tehnica monografiei	179
Poeții și jocurile poeziei	186
Formă și deschidere	193
Arta prozatorilor români	202
Interpretare și judecată	210
Literatura română și literaturile balcanice	216
Analize și convergențe	223
Propuneri de lectură	231
Mircea Eliade despre Eminescu și Hasdeu	233
Două introduceri în literatura secolului trecut	241
„Trăncăneala” și violența	249
Panait Istrati, altfel	256
„Demoralizatorul” Fundoianu	262
Tânărul Rebreanu	271
Amiaza romanului	280
Nuanțări bacoviene	288
Provocarea eseului	295
Călătorie și viziune a lumii	297
Cercul, clepsidra și alegoria	304
Provocarea eseului	312
Scrisul ca plăcere	319
„Tema” eseistului	325
Continuitatea esențială	332
O perspectivă asupra omenescului	339
Poetul ca eseist	349
O teorie a sărbătorii	355

„Suflul” cronicarului	363
„Suflul” cronicarului	365
Cronicarul Marin Sorescu.	373
Prezența criticului.	381
Fidelitatea față de sine	389
Condiția cronicarului	398
Citirea și „trăirea” poeziei	403
Atitudinea critică	410
Critica tânără	417
Poezia interogativă.	419
Poezia „livrescă” și stilul criticii.	427
Implacabila analiză.	434
Privirea și eul	441
Un eseu despre Valéry	448
„Răspântiile limbajului”.	455
„Gramatica” poeziei	465
„Sunetul din sertar”	473

INTERPRETĂRI PE TEME DATE

Notă	483
Interpretări pe teme date.	485
Recitindu-l pe Nicolae Filimon	487
Intertextualități caragaliene.	498
Timpul <i>Crailor</i>	514
Un straniu simbolist	523
Mici exerciții intertextuale	527
Câteva note barbiene	531
Poezia „faunescă”.	540
Ilarie Voronca „prozator”	545
Tânărul Marin Preda.	553

Cuprins

Exerciții de sinceritate	561
Povestiri desuete.	563
Barbarul și sofistul	569
Memorii exacte.	581
Muzeul imaginar.	587
Confesiune și livresc.	593
Viața la țară.	599
Critical și moralistul.	604
Un <i>Jurnal</i> al supraviețuirii	611
Farmecul privirii interioare.	617
Critica între „creație” și „adecvare”	626
Exerciții de sinceritate	631
Cumpănă și semn	643
Fragmente pentru un portret indirect	645
Gravitate și orfism	649
Poezia „orfică”	655
„Simplitatea” poeziei	660
Poezia „punctului central”	666
Un roman cu „înlocuitori”	672
Jurnal în „Arcadia”	679
Tehnica abruptului epic	686
Ultrarealismul unui poet citadin	691
Cartea și timpurile	697
Renașterea poetului ca „metaforă”	703
O aspră candoare	710
Literatura nouă	717
Construcția imaginii.	719
Inteligența poetică	725

Din vremea lui Mavrogheni	731
Un prozator și nuvelele sale „exemplare”	738
Povestiri convergente	744
Între „autenticitate” și „artificiu”	750
Un roman „burghez”	755
Încercarea prozatorului	763
Despre cuvinte	770
„Semnele” eseului și „farmecul” poeziei	777

RAȚIUNI DE A FI

<i>Notă asupra ediției</i> (Adrian Papahagi)	787
I.	793
Câteva reflecții despre filologie și critică	795
Cred într-o critică înțeleasă ca exercițiu al libertății și al rigorii	810
Critica nu poate fi înțeleasă în afara unor continue revizuri	820
Cea dintâi datorie a scriitorului este să nu mintă	832
Existăm în spațiul european, chiar și prin mizeria noastră	848
Provincialismul este o formă a nesiguranței de sine	866
Diminețile la Roma au, vara, o prospețime de nebănuț	883
Critica este ceea ce e literatura în al cărei spațiu moral își exercită misiunea	905
Prin rațiune, prin muncă intelectuală, izbutim să punem o stavilă haosului	918

Cuprins

II.	979
Insula scufundată: cultura română modernă și Europa	981
Noul mileniu sub semnul speranței.	1006
Infernul, purgatoriul și paradisul culturii	1018
De vorbă despre Accademia di Romania	1036
M-am plictisit de jelania națională	1050
... din nefericire pentru mine, timpul meu s-a scurtat îngrozitor de mult...	1059
III.	1077
Protection et promotion des valeurs de l'autonomie universitaire et de la liberté académique: vers l'élaboration d'un instrument international . .	1079
Avem nevoie de o aristocrație a minții, aici nu are ce căuta democrația.	1108
Autonomia universitară – prioritatea priorităților	1117
Universitatea este prea importantă ca s-o tratăm birocratic	1124
Libera căutare a adevărului.	1130
Actualitate și perspectivă în învățământul superior.	1135
Ar trebui să ajungem fără jenă la a privilegia școala	1142
Legea autonomiei universitare, ieri și azi	1152
Un proiect respins: Legea autonomiei universitare – 1990	1161

Fragmente despre critică

Notă

Acest volum poate fi considerat o continuare și o întregire la *Cumpănă și semn* (Ed. Cartea Românească, 1991¹) și va fi poate urmat de un altul, care va încheia un triptic dedicat observării sistematice a literaturii române contemporane, întreprinsă îndeosebi între 1984–1989 în paginile revistei *Tribuna* din Cluj (dar unele din textele cărții sunt anterioare acestui interval sau au apărut și în *Familia*, *Amfiteatru*, *Steaua*, *Tomis*, *Caiete critice*).

Fără să aibă pretenția că dau o imagine completă a peisajului literar românesc în intervalul de timp amintit, aceste cărți susțin totuși o idee comună: căci mă încăpățânez să cred că în anii '60–'80 au existat la noi o literatură de foarte bună calitate și o critică literară ce s-a străduit să nu mintă, ci să încurajeze valoarea și să o susțină.

Nu sunt puține vocile ce susțin contrariul, fără să izbutească totuși, după părerea mea, să producă argumente acceptabile în această privință. Avem însă memoria scurtă, tendința de a uita. E ceea ce mă împinge să adun acum la

---

¹ Republicat în *Scrieri*, vol. II: *Cumpănă și semn. Fața și reversul: eseuri, studii și note*, București, Ed. Spandugino, 2025 (n. red.).

Fragmente despre critică

un loc, fără să le modific, articolele de mai ieri dedicate criticii literare românești, simple consemnări ale unui efort teoretic și interpretativ în absența căruia literatura noastră însăși ar fi fost mai săracă.

Câteva profiluri

Teme pentru o recuperare deplină

Prin anii 1967–1968, când pregăteam primul număr al *Echinoxului*, Mircea Eliade era pentru noi, care ne credeam (și poate eram) cea mai tânără generație de „scriitori” români, un adevărat mit. În ce mă privește, citisem toate romanele și eseurile lui antebelice, suferisem de fapt nu numai fascinația, ci și șocul Eliade, pe care mai târziu, parcurgând mărturiile scrise despre el de iluștri filosofi și savanți străini, le regăsisem în formulări mai reținute și, de aceea, mai exacte, dar nu mai adevărate. Pentru întâiul număr al revistei clujene scrisesem chiar un articol intitulat *Domnișoara Christina, un roman cu vampiri*, neapărat până la urmă și tocmai din această cauză, în mic, o dublă probă de tip „inițiatic”! *Tratatul de istoria religiilor, Mitul eternei reînțoarceri, Sacrul și profanul*, citite, nu mult după acest episod, la Roma (unde descopeream, de altminteri, câteva „urme” – în publicațiile ISMEO, de pildă – ale trecerii lui Mircea Eliade prin Italia), îmi dăduseră o stare de profundă, fertilă neliniște: aceste splendide construcții, de o solidă coerență și, totodată, de o atât de tulburătoare deschidere, ne îndemnau (pe mine și pe acela care, mai târziu, avea să devină autorul unei excelente cărți despre